

TÜRKİYE'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI: BİR ULUSAL GÜVENLİK MESELESİ*

ENSURING TURKEY'S ENERGY SECURITY: A MATTER OF NATIONAL SECURITY

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ТУРЦИИ : ВОПРОС НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Şeref ÇETİNKAYA**

ÖZ

Enerji, uluslararası ilişkiler alanında son on yılın en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir. Endüstriyel üretim sürecinin vazgeçilmez bir girdisi olarak düşünüldüğünde enerji, ülke ekonomileri için oldukça hassas bir noktada durmaktadır. Aynı hassas durum, enerji kaynakları bakımından zengin olarak nitelendirilen Doğu ile enerji talebi yüksek Batı ülkeleri arasında bulunan Türkiye için de söz konusudur. Özellikle enerjinin uygun fiyatlı, istenilen miktar ve makul süre içerisinde elde edilmesi olarak tanımlanan enerji güvenliği konusu, Türkiye gibi enerji ihtiyacının büyük bölümünü ithalat yoluyla sağlayan ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. Enerji güvenliğinin sağlanması konusunda yaşanabilecek sorunlar, ülkelerin makro-ekonomik dengelerini etkileyebilecek seviyeye ulaşabilir. Özellikle Türkiye gibi büyüyen ekonomilerin enerjiye olan ihtiyaçlarının giderek arttığı düşünüldüğünde, enerjiye istenen şartlar altında ulaşılabilmesi hayati bir nitelik kazanmaktadır. Bu nedenle Türkiye, enerji konusuna ciddi şekilde eğilmekte ve enerji güvenliğinin eksiksiz sağlanması adına çok yönlü strateji ve politikalar içeren kısa-uzun vadeli planlar yapmakta ve hızlı bir şekilde bunları hayata geçirmektedir. Enerji ile ilgili hedeflere ulaşmak için hazırlanan ve kısa-uzun vadeli planlamalar doğrultusunda hayata geçirilen politikaların başarısız olması durumunda yaşanacak gelişmeler, enerji güvenliğini etkilemekle kalmayarak ulusal güvenliği de tehdit edecek boyutlara ulaşabilecektir. Enerji güvenliğinin sağlanması ile ilgili yapılan çalışmalar bu noktada ulusal güvenliği doğrudan ilgilendirmektedir. Enerji güvenliğinin sağlanması ile ulusal güvenliğin sağlanması arasında doğru orantı bulunmaktadır. Bu çalışma, enerji güvenliği konusunun nasıl ulusal güvenlik meselesi haline dönüşebileceğini açıklamaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Güvenlik, Enerji Güvenliği, Ulusal Güvenlik, Türkiye

ABSTRACT

Energy has become one of the most important matters in international relations for the last decade. As far as it is thought as the inevitable input of the industrial production process, energy stays on the sensitive point of the economies of the countries. Same sensitivity is valid for Turkey which is between energy rich East and high energy demanded West. Particularly the subject of energy security, which is identified as supply of energy in reasonable price, requested amount and in reasonable time for delivery, is a particular concern to countries like Turkey which supplies most of their energy needs via import. The potential issues about ensuring energy security could reach a level that may influence those countries' macroeconomic equilibrium. As far as it is considered that the increasing energy demand of the economies such as Turkey, it is also vital to reach the energy under the demanded circumstances. Due to the mentioned reason, Turkey deals with the energy matter seriously and prepares all-purpose long and short term plans in order to fullfil the energy

* Bu çalışma, "Enerji Arz Güvenliği Üzerinde Rusya-Batı Gerilimi ve Türkiye" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

** ORCID: 0000-0002-6446-2322, Dr., İstanbul Emniyet Müdürlüğü, İstanbul, e-mail: seref_c@hotmail.com

security requirements also realize these plans fastly as well. It is not only threats the energy security but also national security if these long and short term plans fail. Developments that may emerge in a situation where these strategies and policies fail could reach to an extent that threatens national security. There is a direct correlation between energy security and national security. This article tries to explain how the energy security subject could turn into a national security problem.

Key Words: Energy, Security, Energy Security, National Security, Turkey.

АННОТАЦИЯ

За последнее десятилетие энергетика стала одним из важнейших вопросов международных отношений. Как только энергетика расценивается как неотъемлемая деталь процесса промышленного производства, то сразу становится очень чувствительной для национальной экономики. Такая же деликатная ситуация между востоком, считающимся богатым энергоресурсами и западными странами, являющимися потребителями, имеет быть место и в Турции. Вопрос энергетической безопасности вызывает особую обеспокоенность у таких стран, как Турция, которая обеспечивает большую часть своих потребностей в энергетике за счет импорта. Потенциальные проблемы обеспечения энергетической безопасности могут достичь уровня повлиявшие на макроэкономическое равновесие этих стран. Турция разработала и применила различные стратегии и политику для обеспечения своей энергетической безопасности. События, которые возникают в случае неудачи данных стратегий и политики, могут достигнуть такой степени, которая угрожает национальной безопасности. В частности, потребность в энергетических ресурсах растущих экономик, таких как Турция, жизненно важно, чтобы энергетика могла быть достигнута при желаемых условиях. Поэтому Турция серьезно рассматривает вопросы энергетики и энергетической безопасности с целью обеспечения разработки краткосрочных и долгосрочных планов, включающих в себя многогранные стратегии и политику. В соответствии с краткосрочным долгосрочным планированием, подготовленным для достижения целей, связанных с энергетикой, события в случае провала политики, влияние энергетической безопасности не угрожает национальной безопасности. Существует прямая связь между энергетической безопасностью и национальной безопасностью. Данная статья посвящена объяснению, как вопрос энергетической безопасности может превратиться в проблему национальной безопасности.

Ключевые слова: энергия, безопасность, энергетическая безопасность, национальная безопасность, Турция

1. Giriş

Dünya genelinde meydana gelen gelişmelerin özellikle de güçlü devletlerin Orta Doğu üzerinde giriştikleri mücadelenin uluslararası ilişkilere önemli yansımaları olmuştur. Bu yansımardan enerji konusu da nasibini almıştır. Enerji kaynakları açısından dünyanın en önemli bölgelerinden biri olan Orta Doğu'da yaşanan çatışma ve istikrarsızlık durumu, bu bölgedeki rezervlerin ve dağıtım hatlarının güvenliğini de etkiler hale gelmiştir. Bu noktada devletler, ihtiyacı olan enerjiyi karşılamak adına yeni rezerv kaynakları ve güzergâh arayışlarına girmişlerdir. Bir başka deyişle, devletler enerji tedarik süreçlerinde sorunları en alt seviyeye çekerek enerji güvenliğini sağlamaya çalışmışlardır.

Enerji güvenliği, uluslararası ilişkiler bağlamında son yılların en önemli konularından biri olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafya, özellikle enerji güvenliği meselesinde sürekli güncel sorunların yaşandığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin dünyanın enerji kaynakları bakımından zengin bölgelerinden Orta Doğu ve Avrasya'ya yakınlığı kendisine jeopolitik (Hasanov, 2012) ve jeostratejik (Cömert, 2002: 20, Yüce, 2006: 38) alanlarda bir takım avantajlar sağlamaktadır. Enerji kaynakları açısından kendine yetebilen bir ülke olmaması hatta bu anlamda dışa bağımlı konumu (Türkyılmaz, 2015, 2) Türkiye için jeopolitik konumunun önemini giderek arttırmaktadır. Türkiye'nin, enerji kaynakları bakımından zengin Doğu ile kaynak ihtiyacı yüksek Batı arasındaki köprü konumu, özellikle Batı dünyası için enerji güvenliğinin sağlanmasında kritik seviyede önem arz etmektedir.

Enerjiye, istenilen zamanda ve miktarda, uygun fiyatla, kesintisiz bir şekilde ulaşılabilmesi olarak tanımlanan enerji güvenliği (Elkind, 2010, 123, Sovacool ve Mukherjee, 2011, 5345), Türkiye'nin önemini hem arz ülkeleri hem de talep eden ülkeler

açısından arttırmakta ilave olarak da kendi enerji ihtiyacını daha iyi şartlarda sağlaması bakımından güncel ve stratejik bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye enerji ihtiyacının büyük kısmını ithalat yoluyla karşılamaktadır. Bu noktada enerji güvenliği ile ilgili konular dış politikanın da bir unsuru haline gelmektedir. Bu haliyle dış politika ile ilgili strateji ve faaliyetler belirlenirken enerji konusu dikkate alınmaktadır. Bu anlamda enerji güvenliği, ulusal güvenliğin (Buzan, 1983; Yılmaz, 2008; Yalçın, 2017) konularından biri haline gelmiştir. Bu makalenin amacı; Türkiye’nin enerji güvenliğinin sağlanması için gerçekleştirilen kısa ve uzun dönemli faaliyetlerin ülkenin ulusal güvenliği üzerindeki etkilerini ortaya koymaya çalışmaktır.

2. Literatür ve Yöntem

Özev (2017) çalışmasında, küresel boyutta bir enerji değerlendirmesinde bulunarak Türkiye’nin enerji konusundaki durumuna değinmiş ve enerji güvenliği alanında yapılan çalışmalara yer vermiştir. Toprak (2018), Türkiye’nin enerji güvenliğini Karadeniz politikaları üzerinden değerlendirmiştir. Esen (2016), Türkiye’nin enerji güvenliği ile ilgili mevcut durumu incelemiş ve Türkiye’nin potansiyel yenilenebilir enerji kaynaklarının önemli fırsatlar sağlayabileceğini ifade etmiştir. Akbaş ve Ürün (2016) ise yaptıkları çalışmada, Türkiye’nin enerji güvenliğinin güvenlik kısmına ağırlık vermişler ve enerji hatlarına yapılan fiziki saldırılar üzerinde durmuşlardır. Dışkaya (2017), Türkiye’nin enerji güvenliğinin, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek ve bu kaynaklarının kullanımını arttırmakla sağlanabileceği konusuna yoğunlaşmıştır. Peker (2014), ‘Türkiye’nin Enerji Arz Güvenliği ve Ölçülmesi: Türkiye’nin Enerji Arz Güvenliği Endeksine Yönelik Bir Uygulama’ konulu doktora çalışmasında; bir enerji arz güvenliği endeksi modeli oluşturmaya çalışmıştır. Bu modelde dört adet alt endeks ve bunların ağırlık katsayıları belirlenmiş, bu sayede Türkiye’nin enerji arz güvenliğinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Bu dört alt endeks sırasıyla ‘kullanılabilirlik’, ‘güvenilirlik’, ‘ekonomiklik’ ve ‘çevresellik’tir. Yapılan çalışma neticesinde elde edilen bilgilere göre, kullanılabilirlik ve güvenilirlik alt endekslerinin ağırlıkları, ekonomiklik ve çevresellik alt endekslerinin ağırlıklarının iki katıdır. Bunun sebebi ise, Türkiye’nin enerji politikasının; enerjinin çevreci ve ekonomik bir şekilde elde edilmesinden çok, kesintisiz ve yeterli bir şekilde elde edilerek arz edilmesinin hedeflenmesidir. Çünkü enerjinin yetersiz olmasının yaratacağı problemler, pahalı olmasının yaratacağı problemlerden çok daha büyüktür. Alt endekslerin genel endeks içindeki ağırlıkları belirlendikten sonra, değişken gruplarının her bir alt endeks içindeki ağırlıkları belirlenmiştir. Alt endekslerin ağırlıkları ile herhangi bir değişkenin o endeks içindeki ağırlığının çarpımlarının toplamı ise, değişkenin genel endeks içindeki ağırlığını vermektedir. Değişken gruplarının ağırlıklarının belirlendiği analiz sonuçlarına göre, Türkiye’nin enerji arz güvenliği açısından en önemli değişken grubu, elektrik enerjisi sektörü ve yakıt ithalatı ile ilgili değişkenlerdir. İthalat Türkiye’nin enerji ihtiyacının %70’ini oluşturduğu için, elektrik enerjisi sektörü ise, elektriğin bütün enerjileri ikame edebilme yeteneği sebebiyle en yüksek ağırlığa sahiptir. Bu sonuçlar ışığında enerji ithalatının kontrol edilebilir seviyede olması elzemdir. Özellikle elektrik enerjisi alanında çeşitlilik sağlayabilecek ve hatta enerji ithalatını azaltabilecek yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılacak yatırımların artırılması Türkiye’nin enerji arz güvenliğinin sağlanmasında öncelikli yapılması gerekenler arasındadır. Önk (2010)’e göre; Avrupa Birliği’nin enerji arz güvenliğini sağlamasında enerji koridoru olarak Türkiye, önemli bir role sahiptir ve ayrıca iç kaynakların giderek tükenmesi sonucu, AB’nin ithal enerjiye olan bağımlılığı artmaktadır. AB enerji politikası, enerji krizleri ile şekillenmektedir. 2000’li yıllarda enerji temelli yaşanan Rusya-Ukrayna ve Rusya-Belarus krizleri, Rusya’nın güvenilirliğine ilişkin soru işaretlerini beraberinde getirmiştir. Rusya’ya bağımlılığın ürkütücü boyutlara ulaşması ve Rusya’nın enerjiyi politik silah olarak kullanımı sonucunda AB tedarikçi çeşitlendirme politikasına yönelmiştir. Enerji rezerv zengini Hazar Bölgesi, AB’nin enerji güvenliği açısından önem taşımaktadır. Enerji aktarımında Rus etkisinden kaçınmak açısından Türkiye doğal bir enerji koridoru özelliği ile öne çıkmaktadır. Hazar Bölgesi’nden, Körfez Bölgesi’nden ve Orta Doğu’dan gelen boru hatları ile önemli bir enerji ticaret merkezi konumuna yükselen Türkiye, planlanan boru hatlarının faaliyete geçmesi ile AB’nin enerji arz güvenliğine büyük katkıda bulunacaktır.

Enerji arz güvenliğini etkilediği düşünülen ekonomik faktörlere bakıldığında; enerji piyasalarında kabul gören döviz cinsi ve kuru, keşfedilmiş enerji kaynaklarının miktarı, potansiyel enerji kaynaklarının miktarı ve bu alanda gelecek tahminleri, enerji ithal eden ülkeler açısından dışa bağımlılık oranı, enerji kaynağının fiyatı, ulaşım giderleri, ikamesi, hâlihazırda enerji piyasasında yaşanan ticaret hacmi, talebin fiyat esnekliği, enerji

sektöründeki vergi, indirim ve teşvikler, enerjinin depolanması ve maliyeti, enerji yatırımları gibi faktörler karşımıza çıkmaktadır (Elkind, 2010). Enerji ihtiyacının karşılanması enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında temel mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtiyacın karşılanması oranı bir başka deyişle arz-talep dengesi serbest piyasa şartlarında yatırım kararlarını, fiyatın belirlenmesini ve tüketici davranışını etkilemektedir. Ekonomik anlamda gelişmiş ülkelerde dahi bu etki görülebilmektedir (Pascual ve Zambetakı, 2010).

Enerjide yurt dışı kaynaklara bağımlı bir ülke için enerji arz güvenliğinin sağlanması nispeten zorlaşmaktadır. Bu anlamda yerel kaynaklardan sağlanabilecek ikame enerji kaynaklarının önemi bir kat daha artmaktadır. Daha önce bu alanda yapılan çalışmalar enerji sorununu enerji güvenliği ekseninde ele almakta ve bu yönde değerlendirmeler yapmaktadır. Bu makalede ise enerji güvenliği sorunsalının nasıl bir ulusal güvenlik meselesine dönüştüğü ve ulusal güvenlik üzerindeki etkileri ortaya konmaya çalışılacaktır. Yine bu makale nitel bir çalışma olup makalede genel tarama modeli kullanılacaktır. Makale için gerekli bilgilerin toplanması sürecinde nitel araştırma tekniğine uygun olarak doküman analizi yöntemi kullanılacaktır. Bununla birlikte enerji güvenliği ve ulusal güvenlik kavramları, ilişkisel yaklaşım kullanılmak suretiyle ele alınacaktır. Bu noktada her iki kavram arasında hangi yönlü bir ilişkinin olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

3. Enerji Güvenliği Sorunsalı Karşısında Türkiye

Türkiye'nin enerji alanında büyük ölçüde dışa bağımlı bir ülke olduğu dikkate alındığında, Türkiye açısından enerji güvenliği konusunun ne kadar önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır (Selçuk, 2010, 56). Enerji güvenliği konusunun öne çıkmasındaki bir başka etken ise Türkiye'nin coğrafi konumu gereği (Güneş ve Arslan, 2018, 46), enerji kaynakları bakımından ihracatçı konumunda bulunan doğu ülkeleri ile enerji talebi yüksek Batı ülkeleri arasında bir koridor ülke konumunda bulunmasıdır (Demir, 2010, 169). Türkiye'nin enerji koridoru olmasından hareketle hem kendi enerji güvenliğini sağlamak hem de uluslararası sistem içerisinde daha etkin olmak adına birçok enerji projesine dâhil olma konusunda ciddi bir irade göstermektedir (Özev, 2017, 99). Bu noktada, Türkiye'nin enerji diplomasisinde oluşturulacak çok yönlü politikalar enerji güvenliği sorunsalının çözümüne destek olabilecektir. Üstelik çeşitli enerji hatlarının geçeceği bir ülke olarak bölgede önemli bir geçiş ülkesi olma pozisyonunu güçlendirebilecektir (APERÇ, 2007).

Türkiye'nin ihracat odaklı büyüme stratejisi ve 2023 yılına ait hedeflerinden biri olan ihracatın 500 milyar dolar seviyesine çıkarılması gibi nedenler göz önüne alındığında, doğal olarak, endüstriyel üretimin temel girdisi olan enerjinin sürekli, kaliteli, uygun fiyatlı ve istenen zamanda elde edilmesi oldukça önemli olmaktadır. Bu nedenle oluşturulan 'Girdi Tedarik Stratejisi'nin enerji ile ilgili kısmında; genel olarak, doğal kaynakların geleceği konusundaki belirsizliğin ve buna bağlı olarak kaygıların arttığı, bu belirsizliği en aza indirgeyecek eylemlerin hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Ekonomi Bakanlığı, 2016).

Türkiye'nin enerji politikalarının kapsamı, yakın coğrafyasında yaşanan siyasi gelişmelerden etkilenmektedir. Özellikle Orta Doğu ve Hazar Bölgesi'nde meydana gelen ve bölgesel istikrarı olumsuz etkileyen olaylar karşısında enerji güvenliği açısından sorunların yaşanmaması için ulusal enerji şirketlerinin, bu bölgelerde daha etkin olabilmesi açısından gerekli önlemlerin alınması da oldukça önemli olmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014, 27).

Türkiye'nin enerji güvenliğinin sağlanması bakımından uzun-kısa dönemli hedeflerin gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Uzun vadeli hedefler şu başlıklar altında toplanabilir:

- Yenilenebilir enerji kaynaklarının daha etkin ve verimli kullanılması ile Türkiye'nin enerji ihtiyacının yüzde 20'lik kısmını bu kaynaklardan karşılayabilme,
- Yerli kaynaklardan en üst seviyede faydalanabilme,
- Elektrik üretiminde doğal gazın payının yüzde 30'a düşürülmesine ilave olarak elektrik üretimi için en azından yüzde 5 oranında nükleer santrallerden faydalanabilme,
- Enerji iletim ve dağıtım şebekelerinde yapılacak teknolojik yenilikler,
- İdari, teknik ve ekonomik altyapının oluşturulması,
- Kurumsal enerji piyasalarında rekabet edebilecek kurumların kapasitelerinin artırılması ve desteklenmesidir. Uzun vadede ulaşılmak istenen bu hedeflerin yanında kısa vadede elde edilmek istenen hedefler ise;
- İthal edilen birincil enerji kaynaklarının ülke içinde depolanması amacıyla gerekli tesislerin inşa edilmesi,
- Avrupa elektrik sistemiyle entegrasyonun tamamlanması,

- Yenilenebilir ve yerli enerji kaynaklarının desteklenmesine ilişkin kamu üzerine ilave yük getirmeyecek teşvik sisteminin oluşturulması,
- Enerji verimliliği konusunda ulusal bilinçlendirme çalışmaları,
- Sektörel insan kaynaklarına yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi şeklinde sıralanabilir (Kalkınma Bakanlığı, 2014, 36-37).

Türkiye’nin enerjide dışa bağımlı yapısı, doğal kaynakların mevcudiyeti, kaynaklara erişilebilirlik, kaynakların uygun maliyetle elde edilebilmesi ve kaynağa sürekli erişebilme gibi enerji güvenliği unsurlarının öne çıkmasına neden olmaktadır (Kalkan, 2015, 125). Enerji güvenliğinin sağlanması bu unsurlarda aksaklıkların en aza indirgenmesi ile gerçekleştirilebilir.

Değişen iklim koşulları, enerji arzı manipülasyonu, arz altyapısı üzerine saldırılar, terör saldırıları veya siyasi krizler de enerji kaynaklarının yeterince iyi kullanılmamasına neden olmaktadır. Bu noktada kaynakların çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir. Enerji güvenliğinin sağlanmasının çeşitliliği sağlamakla doğru orantılı olduğu söylenebilir. Çeşitliliğin sağlanması açısından:

- Kullanılacak olan enerji formlarının çeşitlendirilmesi,
- Enerji arz kaynaklarının (kaynak ülkelerin, bölgelerin) çeşitlendirilmesi
- İthalat rotalarının çeşitlendirilmesi gereklidir (Koçaslan, 2014, 737).

Türkiye’de son dönemlerde yaşanan ekonomik büyüme ve artan refah seviyesi, enerjiye olan talepte de artışın yaşanmasına neden olmuştur. Talebin artışına karşın enerji üretiminde aynı oranların yakalanamayışı enerjide daha da fazla açık oluşmasında etkili olmuştur. Artan enerji talebi karşısında Türkiye’nin yapabileceği iki davranış biçimi bulunmaktadır: Bunlardan ilki elde bulunan enerji miktarı ile paralel oranda üretim yaparak düşük büyüme stratejisini tercih etmektir. İkinci olarak ise üretim nedeniyle enerjide oluşan açığı, dış kaynaklar vasıtasıyla karşılamaktır. Türkiye gelişmekte olan ekonomilerde olduğu üzere düşük büyüme seçeneğini ikinci plana atmakta ve enerji açığını ithalat yöntemi ile giderme yolunu seçmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak da enerji ithalatının cari açık miktarını arttırmasına katlanmaktadır (Bayrak ve Esen, 2014, 148).

Enerjiye yönelik artan talebin yerli üretimle karşılanamaması durumunda ortaya çıkan enerji açığının çözümüne yönelik bir başka görüşe bakıldığında; talep ve arz yönüyle çözümler ifadesi dikkat çekmektedir. Enerji açığının talep yönüyle çözümünden bahsedildiğinde, üretilecek bir birim ürünün daha az enerji kullanılmasıyla gerçekleşmesi ve bunun için enerjide verimliliğin arttırılması gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Enerjide verimi arttırmanın yanı sıra enerjinin tasarrufu da önemli olmaktadır. Enerji kaçaklarının ve kayıplarının en aza indirgenmesi tasarruf edilmesine katkı sağlayacaktır. Arz yönlü çözüm denildiğinde ise enerji arzına ilave edilebilecek yeni kaynaklar akla gelmektedir. Ayrıca hâlihazırdaki enerji kaynaklarının ıslah edilmesi, geliştirilmesi de yine arz yönlü çözüme yönelik çalışmalardan sayılmaktadır (Aydın, 2011, 11).

Enerji talebinin artışıyla ortaya çıkan tüketim maliyetlerinin yanı sıra bu kaynakların sınırlı sayıdaki ülkenin denetiminde olması ve bu ülkelerde meydana gelebilecek muhtemel sorunların enerji temininin güvenliğini riske atması da karşımıza çıkabilecek diğer problemlerden biridir. Bu belirsizlik durumu enerji güvenliğini riske attığı gibi ülkelerin istikrar tablolarına da zararlar vermektedir. Büyümede ve refah seviyesinde dalgalanmalar yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye’nin enerji alanında büyük oranda dışa bağımlı olması istikrarın sağlanması noktasında ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bu noktada iyi bir enerji diplomasisinin yürütülmesi gerekmekte ve bu sorunu mümkün olduğunca asgari seviyeye çekmek öncelikli hedeflerden biri olmalıdır (Bayrak ve Esen, 2014, 149).

Enerjinin temin edilmesi sürecinde özellikle yerli üretimi yapılabilen ve/veya yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması birçok kazanım sağlayabilecektir. Enerjinin sürekli bir şekilde temin edilebilmesinin önemi düşünüldüğünde yerli kaynakların değeri daha iyi anlaşılmaktadır. Dışarıdan elde edilen enerjide yaşanacak kesintilerden dolayı oluşabilecek zararlar yerli kaynakların devreye girmesiyle en aza indirgenebilecektir. Bu sebeple mevcut yerli kaynaklar geliştirilmeli ve yeni kaynak arama-bulma çalışmaları hızlı bir şekilde devam ettirilmelidir. Bu amaçla Türkiye’nin, Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde önemli miktarlarda bulunduğu tahmin edilen kaya gazı ve petrolü ile ilgili çalışmalarına hız kazandırması uygun düşmektedir (Özev, 2017, 91). Ayrıca ülke içinde üretilebilen ve/veya yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım alanlarının genişletilmesi en azından dışa bağımlılığı azaltarak ülke güvenliğinin sağlanmasında da etkili olacaktır.

Dövizin yurt dışına çıkışının da azalmasıyla ekonomik olarak da fayda elde edilecektir ((Bayrak ve Esen, 2014, 150).

Enerji güvenliğinin sağlanması noktasında son olarak enerji verimliliği konusundan da söz etmek gerekmektedir. Kaynakların etkin ve verimli kullanılması, aynı girdiyle daha fazla çıktı alabilecek konuma gelmek ya da enerji kullanımını azaltarak aynı düzeyde çıktı oranını yakalamak gibi sonuçlar alınmasına yardımcı olacaktır. Enerjinin etkin ve verimli kullanımı ithal enerjinin güvenliği kadar hassas bir konudur (Fisher-Vanden vd., 2004, 79). Enerjinin verimli kullanılmasıyla kazanç sağlanacak her bir birim enerjinin ithal edilecek bir birim enerjinin yerini alacağı düşünüldüğünde enerji verimliliği konusunun önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu nedenle 2007 yılında 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile enerjinin verimli kullanılmasını teşvik eden ve zorunlu kılan düzenlemeler getirilmiştir (Resmî Gazete, 2007).

4. Enerji Konusunun Ulusal Güvenlik Boyutu

Ulusal güvenlik kavramı kısaca bir ülkenin ulusal düzeydeki çıkarlarının içeriden ya da dışarıdan gelebilecek saldırılar karşısında korunması olarak tanımlanabilir. Bu noktada ulusal güvenlik anlayışı içerisinde ulusal çıkarlar, risk ve tehditler ile bunlara karşı geliştirilecek önlemler yer almaktadır (Buzan, 1983, 214). Bir başka tanıma göre ulusal güvenlik, bir ülkenin anayasal düzenine, ulusal bağımsızlığına yönelik siyasi, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda gerçekleştirilecek saldırılara karşı savunulması ve önlem alınmasıdır (Harp Akademileri Komutanlığı, 2002, 25). Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere bir ülkenin enerji konusunda karşılaşılabileceği sorunlara karşı alternatif politikalar üretebilme zorunluluğu ve bu durum nedeniyle uğrayabileceği zararlar, o ülkenin ulusal çıkarlarını doğrudan etkileyebilecek seviyeye ulaşabilir. Bu haliyle enerji konusunun ulusal güvenlik kavramıyla doğrudan ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Ekonomide istikrarın sürdürülebilmesi için ekonominin önemli girdilerinden biri olan enerji unsurunun güvenliği mutlaka sağlanmak zorundadır. Ekonominin, ihtiyacı olan enerjiye kesintisiz şekilde ulaşabilmesi gerekmektedir. Enerji alanında kendine yetemeyen ve enerji ithal etmek zorunda olan ülkelerin, ihtiyaç duydukları enerjiye sürekli ve güvenli bir biçimde ulaşabilmeleri bu ülkelerin ekonomik dengeleri açısından oldukça önemli olmaktadır. Enerji, nihai mal ya da ara mal olarak toplumun neredeyse her kesimi tarafından bir girdi olarak kullanılması nedeniyle bu alanda yaşanacak aksaklıklar toplumun tüm kesimlerini etkileyebilmektedir (Bayrak ve Esen, 2014, 144). Bu anlamda ülke içindeki tüm ekonomik dengeleri etkileyebilecek olan enerji güvenliği konusu ile ulusal güvenlik arasında sıkı sıkıya bir bağ bulunmakta diyebiliriz.

Dünya ile hızlı bir biçimde entegrasyon yolunda olan Türkiye ekonomisi, aynı zamanda eksikliklerini gidermeye çalışmaktadır. Özellikle altyapıya yönelik yatırımlar ve çalışmalar, kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek ve artırmak amacı taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda enerji talebinin hızlanması kaçınılmaz olmaktadır. Son on yıllık dönemde büyüyen ekonomisi ile Türkiye, enerji açığı yaşamakta ve bu açığın büyük bölümünü ithalat yoluyla karşılamak durumundadır. Türkiye'nin kısa vadede enerjide dışa bağımlı yapısının devam edeceği ve yakın gelecekte enerji ihtiyacının daha yüksek oranlara çıkabileceği öngörülmektedir (Löschel, 2010, 1666).

Türkiye, enerji ihtiyacının büyük bir kısmını daha önce de belirtildiği üzere dış kaynaklardan ithalat yoluyla temin etmektedir. Bu nedenle enerji güvenliği konusu, dış politikanın bir unsuru haline gelmektedir. Bu nedenle dış politikayla ilgili seçenekler belirlenirken enerji konusu da dikkate alınmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, enerji güvenliği, ulusal bağımsızlığın ve ulusal güvenliğin konularından biri haline gelmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014, 32).

Uluslararası ekonomik sistem günümüzde ulusal güvenlik kavramının temel unsurlarını da kapsayan bütün bir konu olarak görülmektedir. Günümüzün büyük uyumsuzlukları uluslararası ekonominin temel yapı ve işleyişine yönelik olarak ortaya çıkmakta, bu durum da uluslararası ekonomik sistemin uluslararası politika ile yakın ilişkisini ortaya koymaktadır (Buzan, 1983, 128-129).

Enerji alanında yaşanan gelişmeler bir ülkenin iç ve dış politikalarını doğrudan etkileyebilmektedir. Bu politikaların sağlıklı ve sürdürülebilir olması ulusal düzeyde ekonomik büyüme ve refah artışıyla da ilişkilendirildiğinde enerjinin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Enerji kaynaklarına istenilen miktarda ve gereken zamanda ulaşamadığında ekonomik istikrarın bozulacağı, üretimin aksayacağı da söylenebilir (Bahgat, 2006, 967).

Enerji bu anlamda ekonomik, sosyal ve siyasi boyutlar açısından da değerlendirilmeli ve bu şekilde stratejiler geliştirilmelidir.

5. Sonuç

Enerji kaynaklarının, özellikle de doğal gaz ve petrolün dünya coğrafyasındaki asimetrik dağılımı nedeniyle ortaya çıkan sorunların belki de en önemlisi, kaynakların güvenli bir şekilde temin edilmesi noktasında kendini göstermektedir. Bu nedenle, enerji güvenliği, özellikle enerjide ithal kaynaklara bağımlı olan ülkelerin katkısıyla, son yıllarda dünya enerji politikalarının en öncelikli konuları arasına girmiştir. Enerjinin uygun fiyatla, yeterli miktarda ve istenen zamanda elde edilebilmesi şeklinde tanımlanan enerji güvenliği, bu ülkelerin dış politikalarının önemli ve sürekli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Çünkü ekonomik gelişmelerinin ortaya çıkardığı artan enerji talebini ithalat yoluyla karşılayabilen ülkeler için enerjinin güvenli bir şekilde temini giderek artan bir etki ve ölçüde bir ulusal güvenlik sorunu da ifade etmektedir. Bu ülkelerin enerjiye erişimlerinde karşılaşılabilecek miktara ilişkin sorunlar veya aksaklıklar üretimi ve makro ölçekte diğer ekonomik dengeleri sarsabilmektedir. Aynı şekilde, fiyatlarda meydana gelebilecek öngörülemez çok küçük artışlar bile benzer sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle enerji ile ilgili politika, planlama ve stratejiler belirlenirken bu ülkelerin en küçük bir detayı bile dikkate almak zorunda olduklarını söylemek mümkündür.

Enerjiye ulaşma noktasında yaşanabilecek sorunlar ülkelerin ulusal güvenliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Endüstrinin vazgeçilmez girdisi olan enerji için yapılan harcamaların devlet bütçesinin önemli bir kısmını oluşturduğu durumlarda meydana gelebilecek enerji güvenliğine ilişkin sorunlar ülkenin ekonomik dengelerini bozabilecektir. Bu noktada enerji konusu bir ulusal güvenlik sorunu haline dönüşebilmektedir. Bu haliyle enerji güvenliği ile ulusal güvenlik kavramları arasındaki korelasyonun aynı yönlü olduğu bir başka ifade ile enerji güvenliğinin sağlanması ile ulusal güvenliğin sağlanması doğru orantılıdır diyebilmeyiz.

KAYNAKÇA

- Akbaş, F. ve Ürün, E. (2016). Enerji Güvenliği: Bölgesel Enerji Merkezi Türkiye. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ICEBSS Özel Sayısı, 103-113.
- APERC (Asia Pacific Energy Research Centre). (2007). *A Quest for Energy Security in the 21st Century*, APERC Publishing (2007), Japonya.
- Aydın, L. (2011). Türkiye’nin Enerji Açığı Sorunu ve Çözüm Önerileri. *SDE Analiz*, Erişim Adresi: <http://docplayer.biz.tr/12467607-Sde-analiz-turkiye-in-enerji-acigi-sorunu-ve-cozum-onerileri.html>.
- Bahgat, G. (2006). Europe’s Energy Security: Challenges and Opportunities. *International Affairs*, 82 (5), 961-975.
- Bayrak, M. ve Esen, Ö. (2014). Türkiye’nin Enerji Açığı Sorunu ve Çözümüne Yönelik Arayışlar. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28 (3), 139-158.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, ABD: University of North Carolina Press.
- Cömert, S. (2002). Jeopolitik ve Türkiye’nin Yer Aldığı Yeni Jeopolitik Ortam. *Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1, 15-24.
- Demir, M. F. (2010). *Enerji Oyunu*, İstanbul: Ayrım Yayınları.
- Dışkaya, S. K. (2017). Türkiye’nin Enerji Güvenliğinde Yenilenebilir Enerji Etkisinin Politik Ekonomi Perspektifi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 129-150.
- Elkind, J. (2010). Energy Security, Call for a Broader Agenda. Carlos Pascual ve Jonathan Elkind (Ed.). *Energy Security: Economics, Politics, Strategies, and Implications* içinde, Washington D.C: Brookings Institution Press.
- Esen, Ö. (2016). Security of the Energy Supply in Turkey: Prospects, Challenges and Opportunities. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 6 (2), 281-289.
- Fisher-Vanden, K. vd. (2004). What is Driving China’s Decline in Energy Intensity? *Resource and Energy Economics*, 26 (1), 77-97.
- Güneş, M. ve Arslan, T. (2018). Enerji Bağımlılığında Avrupa Birliği, Rusya, Türkiye Üçgeni ve Doğu Akdeniz Alanı, *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4 (7), 32-60.
- Harp Akademileri Komutanlığı. (2002). *Geçmişte ve 21. Yüzyılda Savaşlar: Stratejiler ve Stratejiler*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Hasanov, A. (2012). *Jeopolitik*, (Çev. A. Ağaoğlu), İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.

- Kalkan,D. (2015). *Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Türk Dış Politikasında Enerji Güvenliği ve Azerbaycan*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçaslan, G. (2014). International Energy Security Indicators and Turkey's Energy Security Risk Score, *International Journal of Energy Economics and Policy*, 4 (4), 735-743.
- Löschel, A. Moslener, U. ve Rübhelke, D. T. G. (2010). Indicators of Energy Security in Industrialised Countries, *Energy Policy*, 28 (4), 1665-1671.
- Önk, Ö. (2010). *Avrupa Birliği'nin Enerji Arz Güvenliği ve Türkiye'nin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özev, M. H: (2017). *Küresel Denklemden Türkiye'nin Enerji Güvenliği*, 89, İstanbul: SETA Yayınları.
- Pascual C. Ve Zambetakis, E. (2010). The Geopolitics of Energy: From Security to Survival. Carlos Pascual ve Jonathan Elkind (Ed.) Bölüm içinde, *Energy Security: Economics, Politics, Strategies, and Implications*, Washington D.C: Brookings Institution Press.
- Peker, H. S: (2014). *Türkiye'nin Enerji Arz Güvenliği ve Ölçülmesi: Türkiye'nin Enerji Arz Güvenliği Endeksine Yönelik Bir Uygulama*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Resmi Gazete. (2007). Sayı 26510, Erişim Adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070502-2.htm>.
- Selçuk, I. Ş. (2010). *Küresel Isınma, Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Geleceğe Yönelik Enerji Politikaları*, Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Sovacool, B. K. ve Mukherjee, I. (2011). Conceptualizing and Measuring Energy Security: A Synthesized Approach, *Energy*, 36, 5343-5355.
- T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2016). *Girdi Tedarik Stratejisi Eylem Planı: 2017-2019*, Erişim Adresi: https://ticaret.gov.tr/data/5b92345f13b876136466595a/gites_raporu.pdf.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Enerji Güvenliği ve Verimliliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- Toprak, N. G. (2018). Türkiye'nin Enerji Güvenliği ve Karadeniz, *Karadeniz Jeopolitiği*, Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Volkan Tatar, Burak Şakir Şeker (Ed.) içinde, İstanbul: Beta Yayınları.
- Türkyılmaz, O. (2015). Enerji ile İlgili Temel Referans Belgelerine Yönelik Bir Değerlendirme ve Çözümleme Çalışması, *Mühendis ve Makina*, 56 (665), 1-44.
- Yalçın, H. B. (2017). *Ulusal Güvenlik Stratejisi: ABD-İngiltere-Fransa-Rusya-Çin*, İstanbul: SETA Yayınları.
- Yılmaz, S. (2008). *Güç ve Politika*, İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Yüce, Ç. K. (2006). *Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.